

*Biblioteca
Semănătorul*

AL. CIURA

BCII Cluj Napoca University Library Cluj
:: SCRISOARE ÎN ::
CEEALALTĂ LUME

*Editura
Librăriei diec.
Arad.*

Biblioteca Semănătorul

Biblioteca de popularizare literară și științifică.

Numărul 40 fileri.

Au apărut:

- Nr. 1. *Alexandru Ciura*: Frații schițe din războiu
Nr. 2 *Victor Stanciu*: Cuib de rândunică și alte schițe de popularizare științifică.
Nr. 3. *Ion Agârbiceanu*: Din viața preoțească schițe.
Nr. 4. *Dr. Ioan Lupaș*: Din trecutul ziaristiceii românești.
Nr. 5. *Dr. Ion Mateiu*: Școală și educație pagini ardelenesti.
Nr. 6 *Al. S. Iorga*: La chestiunea industriei noastre. BCU Cluj / Central University Library Cluj
Nr. 7. *Ion Clopoșel*: Însemnări pe răboj.
Nr. 8 *I Barac*: Pitelea Gâscariu sau Paradigma leneșului, mult curioasă și în stihuri alcătuită.
Nr. 9 10. *Mihail Gașpar*: Blăstăm de mamă roman.
Nr. 11. *Victor Stanciu*: Plantele de leac.
Nr. 12. *Emil Isac*: Ardealule, Ardealule bătrân.
Nr. 13. *Grazia Delledda*: La stână și Ispita, schițe trad de *C. Mușlea*.
Nr. 14. *I Băilă*: Însurăm pe Victor și Pe povârniș
Nr. 15 *Dr. Ioan Lupaș*: Luptători pentru lumină.
Nr. 16. *Dr. Al. Borza*: Din lumea plantelor.
Nr. 17. *Ioan Georgescu*: Dovezi nouă pentru adevăruri vechi.
Nr. 18. *Gavril Todica*: Zări din univers.
Nr. 19 *Dr. I. S.*: Patimile și moartea Domnului
Nr. 20. *Wildenbruch*: Lacrimile copiilor.
Nr. 21. *V. Stanciu*: Poezii populare din războiu.

AL. CIURA.

Scrisoare în ceealaltă lume

BCU Cluj Central University Library Cluj
Schite din războiu.

BIBLIOTECA SEMĂNĂTORUL.

EDITURA LIBRĂRIEI DIECEZANE, ARAD.

1917.

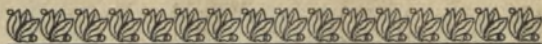
177005

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tiparul Tipografiei diecezane, Arad.

Scrisoare în ceealaltă lume.

Nu ți-am scris, Puiule, nimic — *memica*, cum spuneai tu — de când te odihnești în mormântul tău, adăpostit de grilajul alb, ca și sufletul tău de îngerăș...

Imi venia totdeauna să te întreb, cu un aer de dojană, ca și atunci când luai nisip în gură: Pentru ce nu ai ascultat de tata și de mama? Pentru ce te-ai mutat din lumea asta atât de curând?

Vezi, draga tatii, cu mintea ta fragedă nu-ți puteai da seama, că ne mâhnești așa de mult... Ingeri sglobii ca și tine, fluturându-și albele aripioare în preajma frunței tale te chemau la jocurile lor, în ceealaltă lume, unde nu sunt lacrimi și dureri, ci numai cântări de preamărire și jocuri alintate, pe

razele de soare, pe razele de lună și pe cărările curcubeului, când Herubimii ating ușor coardele harfei lor de aur..

Tu nu știai atunci, că rânduiala lumii e, ca copiii să petreacă la groapă pe părinți, și nu aceștia să plângă lângă sicriul odraslelor lor plâpânde?

Tu nu știai, că zilele vieții pământene sunt de durată mai lungă; că toți cei ce au călcat odată pe tărâmul acestei Văi a Lacrărilor, trebuie să guste și dulceața și amarul ce e rânduit muritorilor?

Tu ai ascultat de glasul îngerilor, ce te chemau în slavă, și, cu judecata de copil nezinovat, ți-ai dat seama, că e mai bine — *dincolo...*

În noaptea aceea... când ți-ai înclinat capul pe umărul stâng și ai prins a respira tot mai lin, știam, că ai să te duci...

Când zorile se arătau cu sfială, la geamuri, ți-ai luat și tu drumul spre stelele, ce tremurau palide în slavă, chemându-te cu tainice clipiri din genele lor de argint.

Te-ai ridicat, pe cărăruşa de lumină, ce se desluşia în urma îngerilor — călăuze. Ai trecut apoi prin o apă adâncă şi limpede... şi picioruşele tale nu se cufundau în apă, căci sufletul tău era mai curat ca valurile uriaşe, ce despart viaţa de moarte... Ai trecut apoi prin vămile văzduhului — şi vameşii deschideau de departe barierele lor, ca să nu-ţi stânjenească sborul spre raiu.

Te cunoşteau cu toţii — din şoaptele fugare ale îngerilor, ce te călăuziau — şi-ţi spuneau, drept îndemn pentru aripile tale plăpânde:

— Sbori binişor, Puiule, şi să nu priveşti în urmă, ca să nu ți-se îngreuneze aripioarele.

Şi bine ai făcut, că ai ascultat de povaţa lor, căci de priviai înapoi, aripile ți s'ar fi îngreunat de lacrimi, şi asta te-ar fi stângenit în sborul tău nesigur, de înger începător.

*

Şi mormântul s'a închis deasupra ta, cu grije par'că, să nu te apese prea tare.

Vântul a prins a șopti deasupra gropii. Soarele te desmierda cu lumina lui de aur, iar Noaptea îți spunea povestea copiilor pierduți în pădure...

Dar nu mai ascultai poveștilor lor.

Trupșorul tău, încetul cu încetul, a început a se amesteca cu pământul: mama cea bună, ce ne ocrotește pe toți și în groapă.

Când zăpada s'a topit, soarele a chemat iarăși la vieață, lutul din care erai alcătuită — și deasupra gropii, au început a surîde în lumina primăverii: clopoței și viorele și lacrimioare...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Sufletul tău — păstrând înfățișarea de umbră a ființei tale pământene — s'a adăpostit, dincolo de zarea albastră, într'o poiană cu iarbă verde și păraie cu unde cristaline.

Acolo, jucându-te cu ceilalți îngerași, ai aflat iarăși o tăbliță, ca aceea ce ai uitat-o pe pământ, dar eră mult mai strălucitoare. Tăblița eră din aur, în cadre de argint, iar creionul eră din diamant negru, abia luai

creionul în mână, el pornia să scrie, și în-gerașii rîdeau de spaima ta, și-ți șopteau la ureche, cum să înveți a ceti mai repede.

Ce ușor e să înveți în ceealaltă lume: într'o zi ca'n nouă, în nouă ca'n nouăzeci și nouă...

Și așa ți-ai petrecut acolo, dragă Puiule, în cântece și jocuri. Abia din cînd dîn cînd de te mai lua sfîntu Petru, să scrii două-trei suflete în Cartea Vieții, cînd acele bă-teau ostenite la porțile zăvorîte ale raiului.

*
BCU Cluj / Central University Library Cluj

M'am gîndit să-ți scriu, în mai multe rînduri, draga tatii, dar îmi dam seama, cît de greu e să străbat măcar cu scrisoarea pînă la tine.

E așa de departe!

Și pentru noi oamenii, cari trăim în lumea plină de păcate, e greu să răsbatem — fie și numai cu gîndul — în lumea voastră de lumină...

Valea ce desparte vieața de moarte ne amenință cu valurile ei adînci — și vămile văzduhului își țin barierile zăvorîte cu grije,

ca să nu răsbată prin ele nici un gând în-
tinat cu păcate.

E greu să răsbați așa de sus, când n'ai
la îndemână aripile, cari să te ridice în slavă!

*

În vremea din urmă, când drumul spre
celalalt tărâm s'a deschis atât de larg; când
atâtea păcate s'au curățit cu suferința și
sângele eroilor-martiri și cu lacrimile celor
ce rămân pe urma lor fără nici un sprijin,
îmi închipui, că va răsbate și scrisoarea
aceasta până la tine, draga tatii.

Va răsbate, măcar în această seară de
taină, când cerurile se deschid, și corul în-
goresc vestește din înălțimi: mărire Dumne-
zeirii, și oamenilor pace.

Tu nu știi, Puiule, în ce iad trăim noi;
tu nu știi, cum oamenii se omoară și se
sfășie între dânșii?

Să n'o știi nici acum; fericite de tine, că
n'ai ajuns s'o știi!

Mil și mii de răniți se svârcolesc în no-
roiul stropit de sânge; mii și mii de morți
își dau sufletul, mușcând cu dinții în țărâna

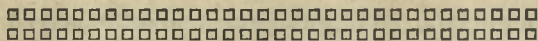
înghețată, înfățișându-se în fața tronului Ziditorului, cu o întrebare plină de mâhnire, întipărită pe fruntea lor de ceară...

Tu nu vei înțelege nimic din aceasta înghesuială a duhurilor, ce năpădesc, de pretutindeni, prin porțile larg deschise ale cerului.

Tu, Puiule, să le însemni numele, cu slove frumoase, în Cartea Vieții, și să te rogi apoi ca Dumnezeu, să poruncească Arhanghelului, să curme odată măcelul și suferința bieților oameni, îngenunchiați sub povara asta atât ne grozavă!...

Așa-i că o să mă ascuți?

Cadetul.

Înainte de a părăsi școala militară, flacăra războiului incendiase deja lumea, cu vâlvoarea ei de iad. Toate teoriile profesorilor, toate lecturile lui din domeniul strategiei i se proiectau acum, ca pe o firoasă pânză de cinematograf, cu succesiuni așa de repezi, încât îl obosiau și-l zăpăciau cu totul.

Fire contemplativă, avea obiceiul să se oprească adese, în decursul lungilor lui lecturi, adunându-și impresiile și orânduindu-le. Își luă apoi creionul și harta — schiță în carnetul lui, în câteva linii, poziția trupelor lui Napoleon, apoi pe aceea a Rușilor și chibzuia apoi sfârșitul. Urmărea, cu o rară încordare cifrele cele mai rigide

datele cele mai seci, până simțîa, cum cifrele moarte încep să învie, cum golul dintre ele se umple — și adevărul reiese așa de clar, cu atîta putere de sugestie...

În romanele istorice, pe cari le cetîa, se impacientă adese, de prea multele amănunte și de încetineala cu care se desfășură acțiunea.

Ce lipsă e de atîta risipă de vorbă, când lucrurile se pot spune, mult mai clar, în câteva rîndări, omițîndu-se tot ce e de prisos? BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și totuș, amănuntele îl urmăreau adese, și mai târziu; amănuntele plictisitoare, cari păreau a nu avea nici o legătură cu întregul.

Dupăce a cetit romanul lui Tolstoi „Războiu și pace“, l-a urmărit ani întregi viziunea grozavă, când comandantul Moscvei a aprins cetatea și, în clipa când se refugia, și-a adus aminte, să deschidă ușile pușcării și ale casei de nebuni, dîndu-le drumul s'o ia și ei rasna prin lume... Apoi i-se desprindea chipul drăguț al caprițioasei

Natașa... și de câte ori i-se întâmplă să-și oprească ochii asupra unei fetișcane de vârsta lui, își puneă, fără voie, întrebarea: Se aseamănă oare cu Natașa?

Atunci îi eră năcaz, că e o fire așa de ciudetă. Minteă lui eră preocupată de problemele cele mai înalte și, în aceeaș vreme se opriă adese la lucruri mărunte, la copilării cari nu mai păreau potrivite cu cei nouăsprezece ani ai lui, cu sabia cea lungă ce-l așteptă și cu feciorii, cărora aveă să le dea azi-mâne ordinele cele mai severe.

Eră un amestec ciudat sufletul acestui copil mare, care a moștenit, printr'o tainică viclenie a firii, severitatea austeră a tatălui și gingășia bolnăvicioasă a mamei!

*

În ziua din urmă, când au încins pentru întâia oară săbiile lungi, — lăpădând baionetele — au simțit cu toții, cum inimile le svâcnesc sub bluze, când au ridicat spre cer trei degete, depunând jurământul. Drapelul fluturâ în vânt... entuziasmul le îmbujoră obrazii... o ușoară perdea de lacrimi

le împăingeni privirea... drapelul țăa proporții tot mai mari... li-se părea acum, că e ca un nour uriaș, ce îi învăluie și îi mângăie. Simțiau, cum toată vieata lor se concretizează în pânza aceasta plutitoare, ce îi ridică pe toți ca un talaz și îi risipește apoi ca pe niște ușoare bășici de spumă.

— Drapelul e *patria!* — spuneă comandantul școlii militare, și cuvintele lui aveau un ecou deosebit de puternic în sufletele tinerilor. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Când s'au răslețit prin oraș, li-se părea, că plutesc prin văzduh. Apăsau cu mândrie mânerul săbiei, pentru a nu-i stânjeni în mers... priviau lumea cu un zimbet fericit și superior, ca tot atâția Napoleoni mititei, cari aveau să sperie, în curând, lumea, cu isprăvurile lor vitejești.

Seara, când șe întruniră să ia masa împreună, — pentru a se despărți, apoi, pe cine știe câtă vreme — ciocniră păharele sgomotoși, rostiră discursuri entuziaste, asigurându-se împrumutat, că nu-și vor uită

de tovarășii, pe cari soarta îi va asvârli în alte părți, și-și strânseseră apoi mâna cu căldură.

Aveau răgaz vr'o câteva zile, să mai dea pe acasă, pe urmă aveau să plece la trupă; la biruință sau la moarte.

*

La despărțire tatăl, care plecà și el pe câmpul de luptă, îl îmbrățișă, îl sărută pe frunte și-i zise scurt:

— Dragul tatii. Să fi viteaz și să nu-ți pese de moarte! Ea ne poate ajunge și aici, dar dacă na ajunge *acolo*... mori măcar vitejește!

Mama a plâns și l-a îmbrățișat îndelung, umplându-i geamantanele cu toate bunătățile: cozonaci și pui fripți, țigarete și sticle cu cognac; și tot soiul de flanele, ca să nu răcească băiatul, dacă războiul se va întinde până în toamnă, când încep să sufle vânturile reci...

Ca prin vis își aminteă, — cum sta întins pe canapeaua vagonului — de defilarea lor, de parada cu muzica militară, de

ploaia de flori, ce se asvârleà asupra lor... de batistele ce fluturau din toate geamurile... de lacrimile, ce curgeau pretutindeni.

Feciorii s'au ținut bine; pășiau țațoși, cu ochii încruntați, cu buzele strânse. Din când în când mai scoteau câte un chiot prelung, căruia îi răspundeau altele, și iarăș altele...

S'auziau pufniturele mânioase ale locomotivei și scânteii fugare treceau pe la geam, pierzându-se în noapte.

— Cum sboară scânteile astea — și cum pier! — se gândi el. Așă se vor stinge și viețile noastre! — își zise într'un târziu.

Își aminti de cuvântul tată-său și se gândi cu dinadinsul la moarte. Li erà lui frică de moarte? El credea că nu. În lunțile lui lecturi militare, el se obișnuise cu gândul, că vieța are un preț așă de bagatel. E un fulg de nea, pe care vântul îl aruncă unde vrea; o scânteie, ce abiã se ivește și s'a și stins.

Se prăpădesc azi atâtea mii de vieți într'o clipă; pentru ce vieța lui ar fi mai prețioasă ca a altora?

— Dar eu sunt tânăr — își zise el.

— Ei și? — îi răspunse un glas dinlăuntru. Crezi tu, că e numai decât o mare plăcere, să ajungi la o vârstă așa de neputincioasă, încât să-ți ceri singur moartea și ea să-ți râdă în față? Dacă mori tânăr, te-ai scutit de atâtea năcazuri și desiluzii, cari mai târziu te ajungeau cu siguranță, ca pe cei mai fericiți oameni chiar! Ei — atunci?

Își împătură mantaua la căpătâiu și închise ochii.

Frânturi de vise îi treceau prin creeri, amăgindu-l la intervale dese... icoana mame-sii îi apărea plânsă și îngrijorată... apoi îi apăru Natașa... Când își deschise ochii nu mai știa sigur, dacă uitase pe Natașa, ori eră o altă fată, una ce-i sămănă mult, și pe care o văzuse undeva...

Soarele străluceă la geamuri, când se pomeni.

Ieși pe peronul cupeului, odihnindu-și privirea pe covorul verde al sămănăturilor, ce se mlădiau sub mângăierile vântului.

Sate mititele apăreau, din când în când, la marginea zării, cu căsuțele risipite pe coaste, în preajma bisericilor cu tunuri sclipitoare, ce făceau pe păstorul.

Și oamenii munceau de zor; fete îmbujorate, cu fustele suflecate săpau porumbiștea.

Ele conteniau din săpat, când trenul se apropia de ele, și făceau semne cu mâna flăcăilor necunoscuți, ce mergeau la moarte.

Frânturi de doine, miros de pământ și de iarbă udă răsbătea prin geam.

— Ce frumoasă e lumea — se gândi el.

Erà oare părerea de rău, ce nu se putea ascunde... Erà regretul, că putea să moară în curând.

— Nu — zise el, cu îndârjire — nu mi-e frică de moarte, dar totuș ar fi prea de tot grăbit lucru, să mor de acum... Să mai trăiesc... așa, un an doi... poate zece, poate mai puțin; dar, în sfârșit, fie ce va fi!

Trenul se opri brusc, pe câmpul deschis; ofițerii schimbară, cuvinte șoptite, cu reticente... Flăcăilor li-se dete amiaza.

S'auziau pe aproape împuşcătură, dar nu se vedeă țiipenie de om. Un curier, plin de praf și de sudoare, sosi în galopul calului. Dete comandantului un ordin într'un plic; apoi se înapoie în goană. Pe urmă sosi al doilea și al treilea... Bubuituri de tunuri rupseră deodată tăcerea... s'auzeau dela spatele trupei...

— Sunt tunurile noastre, spuseră soldații veseli; avem acoperire la spate.

Deodată s'auzi goarna, sunând alarma. Rândurile se închegară în pripă... gloanțele șuierau, trecând peste capetele soldaților. Se vedeă, de pe fum, cum dușmanul se apropie, pe coasta de alături. Acum i-se deslușiau și hainele pământii... Cei doi dușmani se apropiau unul de altul, târându-se prin sămănături și descărcând focuri fără întrerupere... Deodată inamicul scoase un chiot prelung, și se ridică, pornind atacul cu baioneta. Coloane după coloane se încleștau în încăierarea de moarte... Când veni rândul cadetului, el comandă asaltul, ear ploaia de gloanțe eră atât de vehementă,

încât oamenii nu se urniră din loc. El puse mâna pe revolver, să împuşte pe cel dintâi renitent. Dar îşi schimbă gândul repede, trase sabia, se năpusti în fruntea coloanei, răcnind: „După mine, feciori!“

Coloana pornì pe urma lui, ca o vijelie...

*

Târziu noaptea, când feciorii se înapoiau trudiţi, în rânduri rărite, sanitarii aduseră într'o lectică, un grav rănit. Eră cadetul.

— E mort? întrebă soldaţii cu îngrijorare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Nu cred, răspuse un sanitar, e rănit la piept.

Il aşezară în spitalul improvizat; îi descheară bluza, pe care abia se zărea o dâră uşoară de sânge.

Un singur glonţ îl atinse; dar acela îi perforase inima.

Câtiva soldaţi, îşi duseră la ochi mânilor, crăpate de muncă...

Cum zăcea, alb ca varul şi frumuşel, cu capul atârnat într'o parte, cadetul părea că doarme.

O ușoară dungă dureroasă îi rămăsese încremenită, în colțul gurii.

Părea un regret, o întrebare... un protest blând și resemnat, pentru o moarte așa de timpurie, când viața mai avea pentru el atâtea taine, din cari ar fi dorit să guste și el, ca toți semenii lui, ce se strecoară, ca umbrele, prin această tristă vale a lacrimilor!...

In balamuc.

După aproape doi ani petrecuți în casa de sănătate, bolnavul se reîntorcea iar în lume, recreiat pe deplin, dornic să înceapă o viață nouă.

Cazul lui era mai ciudat, ca al celorlalți tovarăși ai lui din balamuc. În vreme ce aceștia se credeau cu mintea întregă, el se anunțase singur la doctorul casei de sănătate.

— Doctore... am venit să mă caut. Creerii nu-mi sunt în bună orânduială... Un rezort... un șurub... *ceva*, a plesnit acolo... Noaptea am viziuni... mi-e frică de primejdii... și oamenii par'că mă gonesc pretutindeni... Cum vezi, îmi dau seama de situația anormală a creerului meu... Am venit să mă

anunț singur, să nu las grija aceasta în sarcina altora, când va fi prea târziu... Poate e numai oboseală prea mare... surmenaj... știu și eu! Am și muncit prea mult... am de gând să petrec aici o lună, două, poate și mai mult... Voiu observa, cu rigoare, ordinele voastre. Și pe urmă, când mă voiu însănătoși pe deplin, mă duc iarăși acasă, și-mi văd de lucru. O să muncesc mai puțin o să trăiesc mai cu grije... Ce zici?

Doctorul l'a examinat cu deamănuntul; l'a liniștit că nu e nici o primejdie, în afară de puțină nervositate, cu presemne de mania persecuției...

— Dar cine nu e nervos azi? — i-a zis. Dacă vrei să petreci aici, poți rămâne, căci traiul de aici o să-ți calmeze nervii... Dar nu e nici o primejdie.

— Rămân — a răspuns bolnavul.

Imi place liniștea de aici. Să-mi dați o cameră... să fiu singur... Mă plimb cât e ziua prin parc și prin pădurice... Imi asvârl cărțile și condeiul... N'o să scriu, nici să

cetesc nimic... Mă odihnesc... și pe urmă mă înapoiez iarăș în viață.

*

Așa a intrat în casa de sănătate, unde a petrecut un an și mai bine.

Avea camera lui; se plimba, lua băi reci, și după o lună de zile se simțea așa de bine, încât doctorul îi spuse în glumă: „Nici nu știam, prietene, că ești așa bogat... Asvârli 20—30 coroane la zi, când acasă ai putea trăi în belșug, cu jumătatea paralelor“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

El a zimbit și a spus, că se simte așa de bine aici, încât mai rămâne o vreme.

Intr'o dimineață, când așteptă să cetească ziarele obișnuite, servitorul l'a întâmpinat rece: „Domnul doctor a spus, că nu e voie“.

A sărit atunci, ca mușcat de șarpe.

— Ieși, dobitocule! O să vorbesc eu cu domnul doctor.

Și a pornit de-adreptul în cancelarie.

— Doctore, cum ajungi să-mi îterzici, așa tam-nesam, ziarele? Observ bine, cum

ceialalți nebuni le cetesc... Cum mi se interzice acest lucru numai mie?

Doctorul zimbi cu bunătate.

— Ceialți pot să cetească, tocmai pentru că sunt nebuni.. Dar dta ești om în toată firea... în ziare se colporează știri, ce ar putea să te tulbure. Mi-ai dat cuvântul, că vei observa cu rigoare ordinele mele... Dacă îți arde de iectură, poți ieși în viață... poarta e deschisă. Dar acum nu-ți recomand *eu* să ieși!

— Bine; am înțeles, răspunse bolnavul. Așadar să nu mai cutesc nici un ziar?

— Nici unul. Nici bolnavii ceialți nu mai au voie de aci înainte!

Așadar „nici bolnavii ceialți“ repetă el, când se plimba prin parc. „Care va să zică, și *eu* sunt bolnav!“

Simțea, cum sângele îi năvălește în umerii obrazului, cum buza din jos începe să-i tremure. Când însă își dă seama de promisiunea lui de a se conforma întru toate ordinelor doctorului, se calmă încetul cu în-

cetul, hotărît, să petreacă aici vreme mai îndelungată.

— În urma urmei — îşi zise el împăcat — ce folos ai cetind ziarele? Îţi încarci memoria cu atâtea fleacuri şi ajungi să te agitezi pentru lucruri de nimic. De sigur lumea nu se interesează de ce fac eu acum; la ce m'aş interesà *eu* de ea?

Şi așa a trăit aproape doi ani, calmându-se pe deplin, redobândind vechea dragoste de **muncă**.
Central University Library Cluj

— De acum nu mai rămân, a zis într'o zi doctorului. Sunt cu totul bine. Peste două săptămâni plec...

Doctorul încercă să-l mai înduplece pentru un răstimp, dar n'a fost chip.

— Tu singur spuneai, când am venit aici, că nu sunt bolnav. Acum, că mă simţesc cu adevărat sănătos, nu-ţi vei închipui, că mă mai poţi înduplecà. Ori crezi, că sunt tot bolnav?

— Nu... ești sănătos pe duplin. Dar nu e bine, să te înapoiezi *acum*... Mai așteaptă puțin... să se mai limpezească zarea...

*

— Aha — își zise el — va să zică zarea e tulbure... „E ceva putred în Danemarca...” Prea bine... să vedem ce e.

Toate stăruințele doctorului au rămas zadarnice. El a plecat la termenul anunțat, după ce dase doctorului promisiunea solemnă că va petrece acasă, și nu va ceti ziare deocamdată. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Când poarta grea a institutului s'a închis în urma iui, cu un scârțait supărător de de fiere ruginite, i-a venit să se întoarcă înapoi. De ce să părăsească acest lăcaș, unde petrecuse atâtea ceasuri de odihnă! Își amintea de zarea tulbure, de care îi pomenise doctorul, și simția cum un cerc de fier îi apasă creierii. Se strecoră ușor pe stradele cele mai lăturalnice, ca să nu se întâlnească cu nimeni și își luă drumul spre gară.

În ceața înserării deslușită totuș steaguri multi-culore arborate pe clădirile mai de seamă, își frecă ochii de câteva ori, și trecu repede, având convicția că halucinează...

La gară, după ce își luă biletul, se postă într'un ungher al restaurantului și luă o cafea cu lapte.

Un vânzător de gazete anunță cu glasul răgușit: „Marea înfrângere a Sârbilor... a căzut Niș“... El își întinse mașinal mâna, luă doi numerii mai proaspeți și îi strecură repede — cu teamă par'că — în buzunarul paltonului, aducându-și aminte, de promisiunea ce i-o făcuse doctorului.

N'are a face — zise el — am cumpărat ziarele, dar nu le voi citi.

Se urcă în tren, unde mai așteaptă vr'o trei sferturi de oră. „Vine un tren militar“ — spunuă conductorul. Pe urmă trenul sosi, plin de soldați, ce răcniau și chiuiau, ca scoși din minți.

— Unde mergeți? întrebă el pe unul, scoțându-și capul prin geamul cupeului.

— La bătaie!

El închise repede geamul, convins fiind, că soldatul își bătuse jos de el. Mergeau, probabil la vr'o manevră...

Dar cum se fac manevre pe vreme de asta friguroasă? De ce bătaie pomenià soldatul?

Involuntar își duse mâna la buzunarul paltonului și tresări, când dete de jurnale, ca și când ar fi atins un jăratec. Le rupse în bucăți și le asvârli sub canapea, pe urmă se sgrebuli într'un ungher și începu să moțaiască.

Un soldat tânăr intră atunci în despărțământul lui, bandajat la brațul drept, împrăștiind un miros de iodoform. Alți trei îl urmară și porniră să discute îndată, cu mare foc, o mulțime de lucruri. El se prefăcea că doarme, fiind și de altcum foarte obosit. Frânturi de discuții îl țineau treaz, înfingându-i-se în creeri, ca totatâtea pi-roane de fier. El deslușea cu groază: „Brest-Litovsk... Vilna... Ivangorod... Görz... Isonzo... Kraguevaț... Niș...”

Când auzi de Niș, sări ca mușcat.

— Domnilor, dacă e permis să întreb, a căzut Niș-ul? — întrebă el cu un aer ironic.

— Da... e în mâna Bulgarilor...

— Vă mulțănesc.

Și ieși pe coridor, să-și caute un alt compartiment, convins fiind, că soldații își băteau joc de el.

Află un compartiment gol și se întinse pe canapea, cu gândul să adoarmă.

Vechea nervositate îi reveni.

— Ce vor acești soldați cu glumele lor proaste?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iși aminti apoi de vânzătorul de ziare și regretă, că asvârlise jurnalele, ce cumpărase...

Ațipi în câteva rânduri, trezindu-se cu tresăriri nervoase.

Trenul se opri la o gară mare. Se dete și el jos, cu gândul să ia masa. Mâncă în tihnă, bău o sticlă de apă minerală și își aprinse țigara. De acum n'o să stea de vorbă cu nimeni! Până acasă trage un pui de somn.

Luă o revistă ilustrată și răsfoi. Pe paginile prime observă deja câteva ilustrații ciudate: Mormintele eroilor din Carpați... Kalimegdan-ul ruinat... Câțiva soldați austro-ungari, fumând în sala festivă a conacului din Belgrad... atacuri de baionetă pe frontul italian... un duel aerian...

Se uită bine la datul revistei: *15 Noembrie 1915.*

Apei se frecă la ochi, ca să se încredințeze, că nu doarme.

— Hotărît, erà la mijloc o tragere pe sfoară. Toți acești ticăloși se vorbiseră, să-l înspăimânte, cu grozăviile unui războiu, ce nu există. Să fie oare vr'o manoperă a doctorului, care nu voià să-i dea drumul, în vremea din urmă? Ori, cine știe, să fi isbucnit aieva acest războiu cumplit?

Fața i-se însenină deodată.

Otelierul, un bun prietin al lui, se apropie de masa lui, salutându-l.

— Bună scara... Mă bucur că Vă întâlnesc... Unde ați fost până acum...

— Am făcut un drum prin străinătate...

Mă înapoiez abia acum. Ce mai e nou pe aici ?

— Ce să fie, domnule. Ia' războiul ăsta grozav, că nu se mai gată până-i lumea!

El avu o tresărire nervoasă. I-se părea, că otelierul zimbește su ștretienie.

— Eu nu știu nimic... Spune-mi și mie câte ceva, zise, încruntându-și sprâncenele.

— Nu știți nimic? Iată un om fericit. Dar e grozav...

— Am auzit numai, că a căzut Niș-ul...

— Da, aceasta e faza nouă a războiului din Balcani...

— Mai sunt și alte faze? — întrebă el — strângând mânerul bastonului și tremurând. (Deslușia acum tot mai bine, că otelierul își bate joc de el.)

— Mai sunt? Dar cum să nu mai fie, Dumnezeuule? Lupta pe frontul nord-ostic, cucerirua Poloniei rusești, încăierările din granița Galiției și Bucovinei; lupta cu Franța, cu Italia, ruperea frontului de cătră Muntenegru.

— Destul! strigă el. D-ta îți îchipuan, că eu vin din o casă de nebuni?

— Să am iertare! D-voastră sunteți un om fericit, neștiind nimic din grozăviile astea. Dar n'am terminat încă: lupta submarinelor, războiul turco-rus din Caucaz... încăierările dela Suez... probabila revoluție a Indiilor...

El nu mai avea acum nici o îndoială.

Se ridică repede; puse mâna pe o butelie de șampanie și o isbi cu toată puterea în capul otelierului.

— Ține, canalie, mai bate-ți tu joc de moșu-to!

El începu să starme și să sdrobească tot ce-i venia în mână. În furia accesului, isbiă la pământ, cu ușurință pe toți cei ce se apropiau de el, până reușiră, într'un târziu, să-l lege...

*

După spasmuri de câteva zile, când se pomeni iarăș în camera lui din casa de sănătate, el spuse doctorului, cu un zimbet abătut:

— Ai avut dreptate, doctore; e mai bine aici... între nebuni...

1915.

sale, ci, când vine ispita asupra lui, cade, ține să-și îndestuliască pofta cu ori-ce preț și cu ori-ce jertfă. Și vom vedea mai târziu, ce bine-i că societatea timbrează așa fără de cruțare pe cei ce trăiesc necinstit, pentrucă numai așa se poate păstra curățenia sângelui și a bunelor moravuri și numai așa se pot asigura bunurile culturale mai înalte, cari sunt în mod nedespărțit legate de curățenia vieții familiare și fără de cari întreagă viața omenească nu ajunge nimica.

Am zis, că instinctul de propagare e un mijloc de a se susține neamul omenesc, precum mijloc de susținere a speței este și la animale. Nici decum nu este însă voința personală a individului. Și aici zace primejdia cea mare pentru individ: de a nu-și pierde libertatea voinței, tăria caracterului dinaintea îndemnului orb a instinctului sexual. Instinctul acesta nu urmărește altceva decât fecundarea și nu are respect de nimic. Bine zice filozoful german *Artur Schopenhauer* despre povestirile de dragoste

din Decameronul lui Boccaccio — și se pote zice despre toate povestirile de soiul acesta — că ele nu arată altceva, decât cum e în stare să-și bată joc instinctul de propagare a neamului de bietul om, care ajunge o simplă unealtă în mâinile aceluia instinct. Acelaș adevăr l-a spus și *Eminescu* de mai multe-ori. Intre altele în următoarele versuri către îndrăgostiți:

Nu trăiți voi, ci un altul vă inspiră — *el* trăiește
El cu gura voastră râde, *el* se'ncântă, *el* șoptește,
Căci a voastre vieți cu toate sunt ca undele ce curg,
Veșnic este numai răul: răul este Demiurg.

Nu simțiți c'amorul vostru e-un amor străin? Nebuni!
Nu simțiți că'n proaste lucruri voi vedeți numai
[minuni!

Nu vedeți c'acea iubire serv'o cauză din natură?
Că e leagăn unor viețe ce sămânțe sunt de ură?

Tocmai pentru aceea trebuie stăpânit și instinctul acesta, ca să nu ajungem niște păpuși, niște jucării în mâinile lui! Și instinctul acesta trebuie supus minții sănătoase, precum se supun minții și puterile naturii (electricitatea, aburii, apa ș. a.), ca să nu fie spre

stricăciunea, ci spre folosul bunurilor culturale mai înalte!

Să grijim bine, căci în punctul acesta sunt mari ispitele. Instinctul acesta ne promite cea mai înaltă fericire pe pământ. Și sunt într'adevăr mari plăcerile unei căsnicii adevărate. Cine le-ar putea tăgădui? Dar să grijim bine! Numai ale căsniciei, adecă ale iubirii îngăduite de legile morale! Ori-ce altă iubire, care nu țintește întemeierea unei familii, e păcătoasă și deci nu are drept de existență! Să nu ascultăm deci glasul dobitocului din noi, care cere plăceri și desmierdări cu ori-ce preț! Să nu cugetăm că și o iubire nelegiuită încă ne poate aduce fericire! Să ne aducem aminte, că instinctul acesta cu deosebire ne zugrăvește chipuri cari de cari mai încântătoare, ca o *laternă magică*. Știți ce este aceasta? Odaia se întunecă, se astupă toate fereștile, pentruca la întunerecul cel mai desăvârșit să se proiecteze pe un paravan, ori pe un părete, fel de fel de chipuri. Cât ce-ar pătrunde însă razele de lumină din

afară, chipurile laternei magice nu s'ar mai vedea așa de strălucitoare. Așa să facem și noi! Când instinctul acesta, în pornirea lui oarbă, ne promite fel de fel de fericiri numai să-l urmăm, fie pe cale iertată fie pe cale neiertată, atunci să lăsăm să între în sufletele noastre lumina adevărului dumnezeiesc: să ne cugetăm la toate urmările faptei noastre și atunci vom vedea, cum va pieri chipul fericirii vrăjite din sufletul nostru,

Cu deosebire trebuie să fie pătrunși de aceste adevăruri tinerii de astăzi, cari, având să facă cariere lungi și neputându-se căsători de vreme, sunt datori cu toate acestea să trăiască în cea mai desăvârșită curățenie. Numai niște tineri sănătoși, bine conservați, pot întemeia familii trainice, adevărate cuiburi de fericire pentru ei și pentru neam de neamul lor.

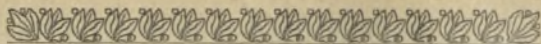
În una din cele mai frumoase poezii de dragoste ce cunosc în literatura noastră, zice fata către flăcău:

De vrei dragoste aprinsă,
Adă-mi gură neatinsă
Și o inimă fecioară,
Ca apa dela izvoare.

Versurile acestea cuprind un adevăr veşnic. Pentru că nu sunt două morale: una pentru bărbaţi, alta pentru femei, ci una şi aceeaş morală, cu aceleaş porunci dumnezeşti, pentru ei ca şi pentru ele. Şi dacă se zice că fecioara, când merge la cununie, trebuie să fie ca floarea, atunci feciorul încă trebuie să fie ca raza soarelui. Aşa vrea Dumnezeu! Aşa trebuie să fie!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Instinctul sexual și sănătatea.

E cu neputință, zic unii, să trăiască cineva în abstenență deplină, fiindcă instinctul sexual e foarte puternic, iresistibil chiar, ba, dacă omul îl înnăbușă cu puterea, e deadreptul stricăcios sănătății. Cuvinte ca acestea s'au auzit, mai întâiu în zilele noastre, fiindcă în vechime nimănui nu i-a venit în minte să spună astfel de neadevăruri.

Poate că știți, în ce cinste mare s'a aflat și se află și astăzi la toate popoarele sănătoase, la toate popoarele cu viitor: *castitatea*. La vechii Romani virginele Vestaline! Iar la vechii Germani, precum ne spun istoricii Iuliu Cesar și Tacitus, acela era privit de cel mai viteaz care se putea lupta mai mult timp cu sine însuși, adecă

acela care se căsătoria mai târziu. — Și de fapt, pentru un tânăr adevărat abstenența îndelungată dela plăcerile sexuale e un izvor de puteri de lucru nesecat. Puterile și energiile pe cari organismul lui le prepară, dar nu le cheltuește „în orgiile obscene“ „cu femeile pierdute“ precum zice Eminescu, el le folosește spre scopuri mai înalte. Nu uitați, că și în noi se poate și e bine să se îngrămădiască putere bărbătească cât de multă, precum și într'un capital depus spre fructificare la o bancă se pot și e bine să se îngrămădiască interesele, ^{BCU Cluj / Central University Library Cluj} ~~bă e bine să se îndoiască~~ și să se întreiască capitalul. Cu atâta poți face întreprinderi mai mari cu el. Tot asemenea și cu un organism bine păstrat, plin de putere bărbătească, poți începe și săvârși lucruri mărețe pe cari alți oameni, nici doi ori trei la oaltă, nu le pot isprăvi. Sf. Toma de Aquino a lucrat în timpul scurt al vieții sale mai mult decât generații întregi, și s'a înălțat cu mintea, mulțumită vieții curate ce a dus, la înălțimi neajunse încă de alți

muritori, la înălțimi cu adevărat îngerești de aceea este și numit „Doctorul îngeresc“. Sau ce cugetați? Fire-ar fi putut face P. P. Aron, M. Pavel, A. Șaguna, T. Cipariu ori A. Bunea lucrările minunate pe cari le-au făcut, dacă n'ar fi dus viața pe care au dus-o?

Dar să revenim la obiecție! Oare într'adevăr e stricăcioasă abstenența?

Să vedem ce zic nu „cei ce-s însemenați cu pata putrejunii de natură“, nu „ce'n țerile vecine e smintit și-i stârpitură“, cum zice Eminescu, ci ce zic aleșii neamurilor, capetele cugetătoare și prevăzătoare, oamenii de știință și de artă.

Facultatea de medicină a universității din Christiania a declarat următoarele: „Aserțiunea accentuată atât de des în timpul din urmă în ziare și în întrunirile publice, că modul de viață moral, abstenența sexuală, ar fi stricăcioase sănătății, e cu totul neîntemeiată după convingerea noastră unanimă. Nu există boală ori slăbiciune trupească, care să provină din modul de viață continent, moral“.

Paolo Montegazza, celebrul fiziolog italian zice: „N'am văzut încă boală, care să fi fost cauzată din viața curată“. Într'alt loc zice „Toți bărbații și mai cu seamă tinerimea pot experia binefacerile castității. Memoria e ageră și trainică, gândirea vioaie și productivă, voința puternică și caracterul se oțelește într'o energie, de care derbedeii n'au nici idee. Nici o sticlă nu ne arată jurul în colori atât de cerești, ca prisma castității, care își aruncă colorile sale de curcubeu asupra tuturor lucrurilor din lume și aduce fericire fără umbră și fără paloare“

Profesorul de psihiatrie *Forel* scrie: „Nici odată n'am văzut boală mentală, care să fi provenit din viața curată, dar am văzut de nenumărate-ori boale provenite din sifilis și din toate celelalte urmări triste ale vieții destrăbălate. Părerea aceea, că abstenența e stricăcioasă sănătății, este invenția caselor de prostituție“.

Neurologul din Berlin *Eulenburg*, învață următoarele: „Eu trag la îndoială, că

cineva să se fi îmbolnăvit, trăind în abstenență... Aceasta e pur și simplu vorbă goală, fără înțeles... Lupta contra acestui prejudiciu, e una din cele mai nobile datorințe ale medicului, fiindcă luptând contra acestui prejudiciu ajută totodată desființarea celei mai mari rușini sociale, a prostituției. Căci aceste două stau într'o legătură fatală. Prejudiciul acela atât de iubit de unii laici, că abstenența sexuală e primejdioasă, prejudiciu susținut, durere, și de unii medici uitați de sine are influența cea mai stricăcioasă asupra tinerimei, pe care o împinge, așa zicând, cu puterea în brațele prostituției.

În loc de a vorbi despre primejdiile închipuite ale abstenenței sexuale, ar trebui mai bine să fie făcuți atenți tinerii noștri la preceptele vieții igienice, la preceptele întăririi, ale muncii, ale deprinderii trupești, a combaterii tuturor agitărilor și datinilor stricăcioase, mai cu seamă ale fumatului și beutului, trebuie avertizați, că cei-ce păcătuiesc în contra acestor precepte, ei înșiși se fac neurastenici, chiar dacă în privința sexuală

sunt ireproșabili; cu cât mai vârtos nu vor deveni însă neurastenici, dacă la toate agitările și slăbirile acelea de nervi mai adaog și pe cele sexuale? "

Și v'aș mai putea aduce o grămadă de alte păreri, toate adânc întemeiate, toate dela oameni înțelepți și cu adevărată cunoaștere de viață, dar socot că și atât e de ajuns pentru cine are ochi să vadă și urechi să audă. Cel ce vrea să afle mai multe păreri de ale oamenilor mari despre lucrul acesta, poate ceti cărțile învățaților *Fr. W. Foerster*, *T. Temming* și alții. Bine zice fostul profesor de filosofie dela universitatea din Berlin *Fr. Paulsen* în cartea sa: „*Moderne Erziehung und geschlechtliche Sittlichkeit (Educația modernă și moralitatea sexuală)*“, că înfrânarea este înțelepciunea, pe care o cuvântează înțelepții tuturor veacurilor până la Kant și Goethe.

Am văzut așa dară, care este părerea oamenilor competenți despre abstenență. Am văzut, că ei necum să zică că abstenența

ar fi stricăcioasă, susțin chiar din potrivă, că lipsa de abțință e primejdioasă.

Nime n'a arătat însă mai limpede influența dezastruoasă a exceselor sexuale, a lipsei de abțințe, ca poetul nostru *Eminescu*, care în scrisoarea II zice:

Azi adeseori femeea, ca și lumea e o școală,
Unde 'nveți numai durere, înjosire și spoială;
La acestea academii de științi a zinei Vineri
Tot mai des se perindează și din tineri în mai tineri,
Tu le vezi primind elevii cei îmberbi în al lor clas,
Până când din școala toată o ruină a rămas.

**Auziți? Din toată școala destrăbălării
nu rămâne decât o ruină.**

Numai cât pe vorbele învățaților și ale
poetilor nu putem da mult.

Precum aceștia au sbiciuit lipsa de
abțință și au recomandat castitatea, așa
pot veni, eventual, alții cari neținând seamă
de toate interesele vitale, și îndumnezeind
anumite acte și instincte, să susțină chiar
contrarul. De aceea noi trebuie să mergem
și mai departe, să vedem ce ar trebui să
facem chiar dacă toți oamenii de știință

și de arte ar recomanda o viață sexuală cât mai intensivă și ar zice că dacă vrem să fim sănătoși, atunci trebuie să ducem viață sexuală continuă.

La aceasta răspundem: Chiar dacă ar fi adevărat că abstenența e stricăcioasă sănătății, totuși trebuie să fim abștinenți. Pentru că *nu sănătatea e binele cel mai mare pe pământ. Sănătatea e numai un mijloc de a ajunge la bunuri mai înalte.* Nu suntem doar sănătoși, nu pentruca să fim sănătoși, ci ca să putem lucra, să putem învăța, să putem împlini diferite datorințe. Sănătatea e numai un mijloc. De aici vedem că datorințele sunt mai presus de sănătate. Spuneți: Nu e datoare mama să-și lege copilul și noaptea? ori să și-l alăpteze, să și-l scalde, să și-l grijească, chiar dacă ea n'ar putea dormi așa bine, chiar dacă din pricina privergherilor și alergărilor continue nu i-ar mistui stomacul așa de bine și s'ar îmbolnăvi? Ori medicul nu e dator să cerceteze pe bolnavi chiar cu primejdia de a se înficia el însuș? Și preotul tot asemenea? Ba preotul e dator să meargă

în ajutorul celor ce-l cheamă chiar dacă l-ar costa viața? Dar oamenii de știință, câte întreprinderi nu fac stricăcioase sănătății! Câți nu lucră în laboratorii chimice, unde sunt pravuri, accide, gazuri și fel de fel mirosuri grele! Câți medici nu trebuie să petreacă toată viața în clinici, în spitale, în salele de operațiune, să curățe ranele cele mai urâte și să le panseze de mulțori între atâtea primejdii! Geografii cei mari, cari pleacă să descopere regiunile puțin cunoscute (Tibet, Africa centrală, Polul nordic și sudic), câte primejdii nu îndură, prin câte boale grele nu trec, câți nu rămân chiar morți în mijlocul celor mai frumoase lucrări ale lor, numai ca să descopere adevăruri științifice nouă! V'aduceți aminte, de bună seamă, cum a murit și aviatorul nostru Aurel Vlaicu și atâția alți martiri ai științei și ai artelor. Și-au jertfit sănătatea și viața pentru un ideal mai înalt.

Vedeți, dară, că sunt bunuri mai înalte decât sănătatea. Sănătatea proprie nici nu e bun, numai întru cât ne ajută a ajunge

la bunuri mai înalte. De aceea sănătatea totdeauna a fost și va fi jertfită pentru scopuri mai mărețe.

Și acum judecați înși-vă, oare poate fi iertat a face stricăciuni în averea în numele cel bun, în liniștea sufletească a altora de dragul sănătății tale? Sute și mii de bărbați și femei sunt mai gata a răbda foame, a se îndestuli cu o singură bucată de mălai, cu un pic de mămăligă și ceapă, ori numai cu macriș ca episcopul M. Pavel când era școlar într'o zi de Paști, decât să fure dela altul și numai preț de un filer, ori decât să cerșiască. Ei bine, sănătatea acestor oameni săraci n'ar pretinde oare să fure găina, gâsca ori rața altuia și să le mânânce, iar nu să rabde foame?! Și totuș, vedeți, majoritatea oamenilor se îndestulește cu puținul ce-l are și nu râvnește bunătăți streine. Numai în privința sexuală să nu trebuiască oare limite și hotare: între al meu și al tău? între iertat și neiertat? între bine și rău? Numai în privința sexuală să poți face ce vrei? să nu ai nici o lege, nici o răspundere?

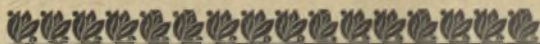
Bine zice profesorul *Fr. W. Foerster*, despre medicii aceia, cari văd în om numai un animal superior, iar de sufletul lui n'au nici habar, că și-au greșit cariera. Ar fi trebuit să se facă veterinari, nu medici! Pentru că decât circulația sângelui, decât hrana bună și regulată, decât aerul cel mai curat și apa cea mai sănătoasă, mai mult contribuie la păstrarea sănătății conștiința curată. Aduceți-vă numai aminte, câți nu pier văzând cu ochii, câți nu înnebunesc ori se nenorocesc altmintrelea, fiindcă conștiința nu nu li-e în ordine. *Lady Macbeth* din drama lui *Shakespeare* cu acelaș nume știți cum umbla noaptea în somn și-și spăla în continuu mânil pline de sânge. Sângele de mult a dispărut de pe mâna ei, dar n'a dispărut pata sângelui din sufletul ei, pentru aceea zicea în vis: Nici chiar cu toate apele mărilor nu voi putea spăla pata aceasta blestemată și nici chiar cu toate miresmele Arabiei nu voi putea face mâna mea bine mirositoare. De aceea a zis medicul chemat să o lecuiască: Aici e mai de lipsă un preot

decât un medic! Da! Pentrucă medicul
n'are în farmacia sa leac contra durerilor
sufletului. Așa leac este numai darul lui
Dumnezeu mijlocit nouă prin servitorii Lui,
prin preoți.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Obiecțiuni contra moralei creștine.

Să nu cugetăm, că instinctul sexual se dă învins cu una cu două! Mai ales în zilele noastre de emancipare totală de sub jugul tuturor legilor [morale! Atacă ordinea socială existentă, vrea să răstoarne și creștinismul, pe care se bazează ordinea socială de acum, și să creeze o lume nouă, în care „bestia umană“ să poată fi la largul ei, să-și poată împlini toate poftele fără pic de jenă și rușine.

Ordinea socială de acum e rea, zic mulți, deci trebuie reformată. Astăzi nu se pot căsători oamenii așa cum ar dori. Sunt multe piedeci. Pretențiile lumii de astăzi

sunt mari, iar venitele, mijloacele de traiu, sunt mici. Prin urmare, câți pot încheia căsătorii într'adevăr convenabile? Foarte puțini! Nu trebuie schimbată deci toată ordinea socială de acum?

Și dacă-i întrebăm pe acești reformatori și reformatoare — căci sunt și femei între aceștia, ca Ellen Key — cum să se întâmple aceasta? atunci ne răspund: Trebuie proclamat „amorul liber“ ca fiecare om care nutrește o „pasiune“ puternică față de o anumită persoană să o poată avea neîmpedecat, iar pruncii ce s'ar naște din astfel de iubiri libere să-i ia statul sub ocrotirea sa. În cazul acesta, firește, n'ar mai putea fi vorba de căsătorii adevărate între un bărbat și o femeie, care să țină viața întegă în cea mai deplină credință conjugală, nici de nașteri legiuite ori nelegiuite, cum e vorba astăzi, ci ori-ce maternitate s'ar considera de „sfântă“, cum zic o seamă de femeniști și femeniște de astăzi și ori-ce prunc ar fi legiuit.

Ce răspundem noi la aceste fantazări nebune?

Familia nu se va putea desființa nici odată. E cu mult mai mare dragostea de mamă și de tată, decât să poată fi rupte vre-odată dulcile lăgături familiare dintre prunci și părinți! Nu sunt părinți — decât doară cei perversi — cari să fie în stare să-și expună pruncii și să-i lase pe mâni străine. Nici fiarele n'o fac aceasta. Știți bine, cum își apără cloșca puii, scroafa purceii, leoaica puii ei de lei! Ba chiar și oamenii perversi, cari își expun pruncii numai ca să scape de grijile împreunate cu creșterea lor au, de regulă, mai târziu ori mai curând, păreri de rău amare pentru fapta lor. Scriitorul francez I. I. Rousseau, deși se ținea mare pedagog — a scris doar romanul pedagogic „Emil“ — toți pruncii ce i-a avut i-a expus, ca să fie scutit de grija creșterii lor. Dar tot el ne spune în „Confesiunile“ sale, că cel mai mare păcat al său, pe care nici el nu și-l poate ierta, este chiar păcatul acesta, pentru care zice că a avut muștrări de conștiință foarte mari toată viața sa.

Reformatorii și reformatoarele acestea pornesc dintr'un principiu foarte greșit : Părinților le dau toată libertatea, pe când copiilor le răpesc și umbra libertății. Pe prunci i-ar scoate din sânul cald al familiilor și i-ar lăsa în internate de stat pe mâni străine. Vă puteți închipui, cum ar fi creșterea aceea de stat ! Ori-ce pedagogi ar avea statul în fruntea acestor institute, pruncii totuș nu vor putea simți în inimile lor dulceața și gingășia dragostei de mamă. Și dacă nu va afla în pruncie dragostea de lipsă și devotamentul Urecerul al pentru dezvoltarea sa, oare mai târziu în viață ce dragoste și ce devotament va arăta el ? Poate da cineva, ce nu are ? Sau cum va avea, dacă nu va primi și el mai întâiu ?... Și cu astfel de idei vreau unii să reformeze lumea ?

Și fiindcă lumea de astăzi stă în cea mai mare parte pe baza Evangheliei lui Hristos, de aceea furia reformatorilor se îndreaptă une-ori chiar și contra persoanei Lui. Ei zic : Hristos nu poate fi competent în chestia sexuală, fiindcă nici nu s'a că-

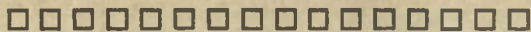
sătorit, nici alte experiențe în direcția aceasta n'a făcut cât a trăit.

Ce răspundem noi la aceasta obiecțiune? Noi zicem: Ca să poată cineva cunoaște o patimă, ca să ne-o descrie cum este și unde ne duce, nu e de lipsă ca el însuș să fie cuprins de acea patimă. Molière n'a fost sgârcit și totuș ne-a zugrăvit cu talent neîntrecut patima aceasta în Avarul său. Nici Shakespeare n'a fost ucigaș și ne-a arătat cu toate acestea chinurile sufletești ale ucigașilor în Macbeth; nici gelos n'a fost, și totuș a descris gelozia în Ottello; nici încăpăținat și totuș a creiat în Caterina tipul clasic al femeii îndărătnice. Sau fost-a de lipsă ca I. L. Caragiale să fi ucis pe cineva ca să ne poată arăta muștrările conștiinței în Dragomir din „Năpasta“? Exemplele s'ar putea înmulți, dar nu-i de lipsă. Precum, așa dară, geniile literare și artistice nu au lipsă de experiențe multe ca să poată crea cele mai variate tipuri, tot asemenea, ba încă și mai puțin a avut lipsă de experiențe, Domnul Hristos ca să arate cât de pri-

mejdioasă este o patimă și cum trebuie să ne ferim de ea. De aceea, vedeți, cade dele sine obiecția ce o aduc reformatorii moralei sexuale în contra Domnului Hristos, că El, ne având experiențe, nu ne poate da îndrumări.

Și într'adevăr dacă ne vom cugeta serios la ravagiile așa numitului „amor liber“, la nefericirile cele multe ce le aduce cu sine morala fără cătuși pe care o predică atâția profeți mincinoși în zilele noastre, atunci trebuie să zicem și noi către Domnul Hristos, ce a zis odinioară Sf. Apostol Petru: „Doamne la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții de veci!“ (Ioan 6, 68.)

Amoruri păcătoase.

Nime n'a arătat cu mai multă măestrie nenorocirile pricinuite de „amorul liber“ ca *Goethe* în Faust-ul său. Doctorul Faust vede pe tânăra Margareta trecând pe stradă și îndată se naște în el pofta de a o avea. Mefistofeles, duhul cel rău, tovarășul lui Faust îl ajută la îndeplinirea acestei mari fărădelegi. Faust, întrând pe furiș cu Mefistofeles în locuința Margaretei, îi lasă un colan frumos, niște cercei și alte giuvaerice. Aflându-le Margareta și neștiind ale cui sunt, le-a dus preotului să împodobească cu ele statuia Preacuratei. Intr'aceea însă Faust face cunoștință cu Margareta la vecina ei Marta, unde are imprudența de a veni, fără știrea mamei, și noaptea târziu.

Preumblându-se apoi noaptea prin grădina Martei cu Faust și ascultând vorbele lui, se îmbată pe încetul de amor, încât își pierde cu totul liniștea sufletului. Nu se mai gândește decât la el. Nu se dorește decât cu el. Delirul ei amoros culminează în aiurări ca acestea din cântecul ei de dragoste:

Cum vreau și cum ard,
Să-l pot săruta,
Să mor sub sărutul
Și patima sa!*

Când o fată a ajuns aici, căderea ei nu poate fi departe. Faust se și folosește de slăbiciunea ei și-i cere să-i dovedească dragostea, aducând suprema jertfă: persoana ei. Greta, îmbătată de amor, făgăduiește tot, ba în nebunia ei săvârșește și o altă fără-delege mare: ucide pe mamă-sa, dându-i să bea pravuri pe cari Faust i le-a adus ca s'o adoarmă și să nu audă, îndrăgostirile lor.

---

*) Versurile acestea și cele următoare le dau în traducerea d-lui Ion Gorun.

Dar nenorocirea nu vine nici odată singură. După uciderea mamei urmează îndată a fratelui ei: a soldatului Valentin, care, auzind despre purtarea ușuratică a surorii sale, a venit dela miliție, să vadă ce-i și cum? Chiar când sta însă noaptea să pândească pe cei ce vor veni la soră-sa, dau peste el Faust și Mefistofeles și, după un scurt duel cu săbiile, Valentin cade străpuns cu un răcnet mare la pământ. La răcnetul lui se scoală tot satul din somn și se adună în jurul moribundului Valentin, care acolo, în auzul tuturor, o blastămă pe soră-sa și-i prorocește soarta următoare, care este totodată soarta tuturor victimelor amorului liber:

Și chiar de sus de-i fi iertată,
Aicea jos fii blestemată!

Prorocirea lui s'a împlinit întocmai. Recitiți, vă rog, vestita scenă din biserică, care arată așa de plastic tragedia tuturor celor ce vin în conflict cu temeliile vieții, adică cu legile morale pe cari se bazează viața omenească. Cât timp sunt ziduri și

pietri pe cari omul nu le poate sparge cu capul, vor fi și legi morale pe cari nime nu le poate călca nepedepsit. Acesta este sensul scenei următoare:

Biserică.

Slujbă, orgă și cor.

Greta prin mulțime. Duhul rău la spatele Gretei.

Duhul rău: Ce altfel, Greto, te simțiai
Când nevinovată
La altar stai aici,
Din cărticica roasă
Șopteai rugăciuni,
Cu gândul la parte la jucării
Și parte la Dumnezeu!
Greto!
Unde ți-e capul?
În inima ta
Ce crimă ascunzi?
Te rogi pentru sufletul mamei,
Ce prin tine-adormi 'n chinuri grele?
Pe pragul tău sângele-al cui e?
— Și sub inima ta?
Nu-l simți mișcând și sporind,
Și nu se 'nfioară, pe el și pe tine
Cu presimțirea ființei lui?

Greta: Vai, vai!
De-aș pntea să scap
De gândurile cari fără voie
Mă tot frământă!

Corul: Dies irae, dies illa
Solvat saeculum in favilla. (cântec de orgă)

Duhul rău: Mânia te-ajuuge!
Trâmbița sună!
Morminte se cutremură!
Și inima ta,
Din odihna cenușii
Spre chinul de flăcări
Trezindu-se iarăș,
Tremură!

Greta: De n-aș mai fi aci!
Orgă cu sunetul ei
Respirația par'că-mi oprește.
Corul cu cântecul lui
Inima'n adânc îmi destramă.

Corul: Judex ergo cum sedebit!
Quidquid latet apparebit,
Nil inultum remanebit.

Greta: Mă'nnăbuș!
Stâlpii'mprejur
Mă cuprind!
Bolta m'apasă
De sus!—Aer!

Duhul rău: Te-ascunzi! Păcat și rușine
Zadarnic s'ascund.
Aer? Lumină?
Vai ție!

Corul: Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus,
Cum vix justus sit securus?

Duhul rău: Fața și-o'ntorc
Cei slăviți dela tine.
Se'ngrozesc cei curați
Mâna să-ți întindă!
Vai!

Corul: Quid sum miser tunc dicturus?

Greta: Vecină! sticla dumitale! — (Leșină)

Auziți țipetele dureroase, ale acestei fete pierdute? Cât de sfășietoare sunt! Și cum ar trebui să între în inima fiecărui tânăr, ca să nu nenorocească nici odată vre-o femeie!

Nu numai Greta se căește și-și ispășește păcatul atât de amar! Și Faust, marele vinovat, încă se trezește din viața de orgii! După lungi pribegiri prin lume, însoțit de Mefistofeles, se întoarce la Margareta lui pe care o găsește putrezind într'o temniță.

Din vorbele ei fără şir vede stricăciunea nemărginită ce-a adus asupra ei şi a familiei ei, vede că ea şi-a înecat de desperare şi ruşine copilul ce l-au avut la olaltă într'un lac, vede că e pierdută definitiv pentru lumea aceasta şi atunci sufletul lui, chinuit de atâta durere, izbucneşte în aceste grozave cuvinte:

De nu m'aş mai fi născut !
(O wär'ich nie geboren !)

Tot aşa arată *L. Tolstoi* în romanul său „Invierea“ chinurile sufleteşti ale unui conte rus (Necludov) care, înşelând o servitoare, a împins-o în miserie şi ruşine. Nenorocita, neprimind nicăirea adăpost, e silită să între în o casă de prostituţie şi ca prostituată ajunge înaintea judecătoriei, pentru că a jefuit pe un negustor. Necludov, care într'aceea umblă în alte părţi, se nimereşte chiar la pertractarea procesului acestei nenorocite. Atunci, ca la lumina unui fulger, a înţeles că el a fost nemernicul care a pornit lavina la vale, el a împins-o mai

întâiu la păcat, prin urmare el are datorința s'o ridice. Mișcat de aceste sentimente, reînoește procesul nenorocitei, dar îl pierde și ea trebuie să stea în pușcărie, mai apoi în Siberia. Necludov n'o părăsește însă nici aici, vrea să repare toate stricăciunile ce-le-a făcut, luând-o de soție. Romanul are, ce e drept, și unele părți excepționabile, pentru cari a și fost confiscat atât de statul cât și de biserica rusească, dar în partea cea mai mare ne înfățișează deșteptarea conștiinței morale în persoana lui Necludov.

În literatura românească Cluj *Negruzzi* a arătat soarta tristă a fetelor ce cad prin iubire în povestirea sa: „Zoe“, iar în poezie *G. Coșbuc* („Fata morarului“).

Să nu cugetăm însă că lucrurile acestea le văd și le înțeleg numai marii cunoscători ai vieții, geniile. Nu! Le vede și înțelege și poporul de rând. Un cântec popular zice despre fata nenorocită:

Nu ești mândro vrednică,
Să întri 'n biserică;
Nici la popa să te uiți,

Nice crucea s'o săruți;
Că biserica-i sfințită
Și tu, mândro, ești greșită!

Știm apoi, ce rușine pătesc fetele căzute la sate. Ele trebuie să-și schimbe portul de fată — fecioară, trebuie să iasă din mijlocul fetelor; nici la joc, nici la biserică nu mai poate sta în rând cu ele; toți și toate se feresc de ea, ca de o oaie râioasă. Una ca aceea, de regulă, nu se mai mărită și de multe ori e cauza că nu se mai mărită nici surorile ei. Câtă rușine aduce un pas greșit asupra ei și asupra întregii familii! **Multe nenorocite de acestea în desperarea lor își fac singure seama: se sinucid. Despre câte auzim ori cetim că s'au spânzurat, s'au înecat, s'au înveninat pierind atât ele cât și rodul dragostei lor păcătoase: pruncul!** Altele, încercând să avorteze, se prăpădesc în dureri mari.

Destul de des aflăm și alte cazuri dureroase: pertractări la judecătorie, unde se osândesc înșelătorii bietelor fete să plătiască spese de naștere, de lăuzie, de botez de pagubele ce le-ar fi avut fiind bolavă ș. a.

Azi omenirea geme sub flagelul cumplit al unui războiu fără păreche. Sute de mii de vieți s'au stins și se vor mai stinge încă, în încăerarea uriașă; țipetul de disperare al celor ce se prăbușesc pe câmpul umed de sânge, răsbate până la cer...

Dar cine știe, dacă mai răsbate? — va întreba un sceptic.

Azi fumul tunurilor, flacările exploziilor de ecrasit cutremură văzduhul, răsbătând deasupra rugăciunilor rostite cu buze desnădăjduite.

Poate nici un Cereu mai vrednic, să ni se asculte rugăciunea, căci altcum nu s'ar fi revărsat asupra noastră acest al doilea diluviu, mai înfricoșat încă decât cel dintâi.

Multe și mari au trebuit să fie păcatele oamenilor, dacă ispășirea lor reclamă sute și sute de mii de victime: morți și schilavi, văduve și orfani rămași pe drumuri!

Cu vremea ne-am îndepărtat tot mai mult de duhul blândeței și al adevărului. Sfintele povește ale dumnezeescului Invățător ne erau, tot mai străine, în auz și nu

le mai îndeplineam decât de formă. Partea bună a ființei noastre a fost năpădită cu totul de spinii și poiomida omului-animal. Demonul urei și al mâniei atâta pe oameni să se sfășie; demonul lăcomiei îi sumuța să-și smulgă comorile împrumutat și să se omoare pentru o palmă de pământ și o bucată de pâine; iar demonul desfrâului îi chemă tot mai stăruitor în mocirla strălucitoare a vițiilor de tot soiul. Și omenirea în orbia trufiei, nu mai avea lipsă acum de un povățuitor, nici de o conștiință, care să o înalte ori să o mustre, ci se precipită singură în abisul peririi.

Cât de departe suntem azi, cu tot lustrul nostru de civilizație, de creștinii primelor veacuri.

Cât de deșartă e toată înaintarea noastră de veacuri, când putem reveni, în proporții așa de sângeroase, la vremile omului preistoric, din epoca de piatră.

*

În Vinerea Patimilor avem datorința, mai mult ca ori când, să ne întremăm sufle-

tește, să ne dăm seama de binele și răul, ce am săvârșit.

Azi când toată lumea se clatină din temelii, când bolta cerească pare a se prăbuși peste capetele noastre, ca un cataclism final, — să ne îndreptăm privirea spre crucea din muntele Golgota și să căutăm mângăiere, la umbra ei.

Credința a făcut minuni întotdeauna și ea face și astăzi. Credința și altarul strămoșesc ne-a conservat și ne-a susținut prin atâtea veacuri de suferințe și amar, în care Biblioteca Universala au răsărit și au dispărut fără urmă, atâtea alte neamuri! Ea a fost steaua, ce a adunat în jurul ei pe coborîtorii din un neam glorios, asvârliți departe-departee, între străine neamuri, la porțile Răsăritului.

Adese ni s'a întunecat steaua; și mai adese ne-am uitat de ea și nu ne-am ridicat ochii, să o deslușim în zare. Am orbecat de capul nostru, și am rătăcit.

Cine vede grozava rătăcire a lumii întregi în clipele aceste de urgie; cine poate

prevedea sfârșitul acestui măcel, care a luat proporțiile unui adevărat: *bellum omnium contra omnes et omnia?*

*

Vinerea Patimilor din acest an e, cu adevărat, Vinerea Patimilor pentru omenirea întreagă. Mormanul de cadavre e mai înalt ca munții; sângele și lacrimile curg în valuri înecătoare.

E o hecatombă, o jertfă de ispășire, cum nu s'a putut nici imagina până acum.

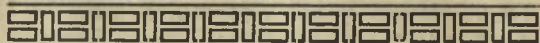
Fie, ca ea să aducă roadele atât de scump plătite. Prăbușească-se tot ce e putred și corupt în alcătuirea societății omenești de azi — și ridice-se din ruine, noua clădire temeinică a viitorului.

Jertfa cea mai mare se aduce acum, iar în urma ei are să vină binecuvântarea, căci jertfele nu se aduc degeaba niciodată.

Și așa, cei ce vor rămâne, vor avea să treacă prin suferințe la vieață — la o nouă vieață, neasemănat mai *omenească* și mai *adevărată*, ca cea de până acum.

Post nubila -- Phoebus !

1916.

Plugul și spada.

1.

Răsboiul mondial a aruncat la suprafață, în zilele din urmă, două nume strălucite: *Alfred Nobel* și *Henry Ford*.

Din adâncuri de sânge închegat și nămol, din cea mai josnică vâltoare a patimilor deslănțuite, au ieșit la suprafață, în joc de albe spume, două nume, de cari se va vorbi mult, când viața omenirii va fi revenit în alvia ei normală, după acest cataclism nebun.

La 10 Decembrie 1896 a repausat subit, în laboratorul din San Remo, Alfred Nobel, inventatorul dinamitei, testându-și averea sa de 50 milioane, ca premii pentru fizicieni, chimiști, medici, scriitori și *pacifiști*.

În fiecare an, la 10 Decembrie se distribuie premiile Nobel — fiecare premiu reprezintă o avere întreagă — și numele celui ce a inventat dinamita, e trimbat în toată lumea, ca al celui mai mare sprijinitor al progresului și al omenirii, dornice de civilizație.

Dacă Alfred Nobel s'ar ridică azi din groapă, nu știu ce părere ar avea de invenția lui, pe care o credeă menită deadreptul în slujba cizilizației umane. In mod cu totul întâmplător, pe când lucră în laborator, s'a săvârșit epocala invenție. In 1866, s'a întâmplat, că nitroglicerina revărsându-se dintr'un vas, s'a amestecat cu lutul padimentului. Nobel a cercat să se convingă, ce efecte are lutul îmbibat cu nitroglicerină și, spre marea lui surprindere, a aflat, că lutul imbibat are aceeaș putere explosivă, ca și nitroglicerina singură. Marea invenție eră acum concepută, restând numai desăvârșirea ei tehnică, ceea ce a urmat încurând.

Pașnicul Nobel se gândiă la marile servicii, ce le va aduce invenția lui. Drumuri grele, tunele, operații în mine, și atâtea lucrări grandioase ale tehnicei moderne s'au facilitat, în mod extraordinar, prin această inovație genială.

Dar ce va fi cu dinamita, aplicată în viitoarele răsboaie?

Alfred Nobel s'a gândit și la aceasta, și, naiv — cum sunt toți oamenii de geniu — a crezut că invenția e deadreptul favorabilă intențiilor lui pacifiste. Răsboaiele — și-a zis el — nu vor puteă dăinuì de aci înainte vreme mai îndelungată, căci forța demonică

a dinamitei va produce ravagii atât de grozave, încât beligeranții se vor împăca de cu bună vreme, înainte de a se extermină împrumutat.

Și iată, că gândul optimist al acestui om genial s'a dovedit utopic, chiar în zilele noastre, când demonul Distrugerii mână, cu biciul implacabil de flacări, masele imense, în abisul prăpastiei.

Poate, că în clipele lui de îndoială, acest spirit superior a *bănuit* și cataclismul, ce putea să urmeze, pe urma operei sale.

Atunci s'a îngrozit de miiioanele ce-l asaltau de pretutindeni și și-a zis: „Ei bine, dacă invenția mea poate să aibă și urmări dezastruoase, repar singur răul, ce ar putea urmă. Cele cincizeci milioane câștigate cu sudoarea mea. rămână ca fundațiune pentru toți oamenii de litere, cari vor promovă cu scrisul și munca lor: *pacifismul*“.

Și așa a murit Alfred Nobel, convins fiind, că principiul *binelui* nu va fi biruit nici odată, în sânul omenirii, de acela al *răului*; asigurând prin fundațiunea princiară — cele mai alese minți ale lumii civilizate, în favorul vederilor sale.

El nu s'a gândit la minele explosive; — întocmai ca și blândul călugăr Berthold *Schwarz*, care n'a inventat praful de pușcă,

pentruca oamenii să se măcelărească până la extirpare, în încăierările cumplite ale războaielor!

El erà convins, că dinamita e un factor de mare importanță în drumul spre civilizație, după cum s'a dovedit în atâtea ne-numărate rânduri

II.

Asupra lui *Henry Ford* n'am cetit nicăiri amănunte biografice mai amănunțite.

Expediția lui pacifistă, ce aveã să opereze în Stockholm — locul natal al lui Alfred Nobel — îl aduce în cea mai strânsă legătură cu acesta.

Un milionar american, după ce s'a convins, că grămezile de averi și averea lui Croesus, câștigată — per fas et nefas — din sudoarea *altora*, încă nu constituie adevărata fericire; — a consultat și partea mai nobilă a ființei sale, pe care o neglijase până acum: *inima*. Și aceasta, în graiul ei nemăiestrit, i-a dat a înțelege, că prea multă avere e concentrată în o singură mână; că din atâtea milioane s'ar putea săvârși opere caritative, ce ar asigura existența atâtor ființe, ce trăiesc în mizerie, fără vina lor.

Războiul cumplit, a deschis ochii acestui chrysofob, deschizându-i perspectivele înfiorătoare ale suferinții.

Avea la îndemână o nouă invenție: *plugul automat*, cu care putea să câștige miliarde, în câțiva ani.

Eră însă destul de bogat — numai acum luă seama — și s'a gândit, că toate aceste miliarde le lasă în favorul marilor fabrici, dacă aceste se obligă, că de aci înainte *nu vor mai confecționa muniții pentru războiu*, ci numai pluguri-automate, pe urma cărora ar rămâne un belșug economic și industrial fără păreche.

A pornit deci spre Europa, cu gândul, că visul lui de întârziat apostol al umanitarismului, va afla răsunset.

Știm cu toții, că expediția lui pacifistă a dat fiasco. Abia ajuns în Europa, agenți provocatori ai marilor fabrici americane de muniții, au ridiculizat propaganda lui pacifistă și el, pierzându-și răbdarea, s'a înapoiat, cu cel dintâi vapor. Tovarășii lui de idei au mai zăbovit o vreme oarecare pe aici, au ajuns chiar până în Stockholm, dar ziarele n'au înregistrat nici un succes *pozitiv*, pe urma laudabilei lor strădanii.

Și așa plugul-automat, — simbolul muncii și al bunăstării — nu-și va revărsa, deo-

camdată, roadele lui binecuvântate, asupra omenirii; ajunsă în preajma mizeriei...

Măcelul va decurge cu furie crescândă, până va ajunge la paroxism.

Lumea, cuprinsă de paroxismul războiului — asemenea plagelor nevropate din evul mediu — a înșchimbat azi în tunuri arama clopotélor, și în baionete oțelele plugului...

Am ieșit cu toții din oscilările obișnuite ale vieții; azi ne precipităm într'un salt mortal, spre marginea prăpastiei.

*

Mister Henry Ford, dă-mi voie să te felicit, pentru ideea îndrăsneată, cu care ai voit să salvezi civilizația noastră europeană, amenințată de flacările incendiului cutropitor.

Ai dovedit, prin acest gest, că milionarii au și *inimă*; noi credeam până acum, că au numai miros pentru afaceri rentabile.

Regret, în aceeaș vreme, Mister Ford, că n'ai cetit măcar în nemțește sau franțuzește (căci românește nu vei știind) gândirea atât de potrivită zilelor de azi a unei scriitoare a noastre: „Omenirea clădește palate pentru idioți și invalizi — și tunuri și șrapnele, pentru cei mai viteji fii ai ei“.

1916.

Scrisoarea din urmă.

— fragment. —

Când vei primi aceasta mică epistolie, să știi, că eu m'am dus cu plutele...

M'am dus pe Valea Sâmbetii, de unde nimeni nu mai vine înapoi...

A fost, pe semne, rânduitor așa, și Dumnezeu sfântul va ști mai bine decât noi, pentrucă mi-a rânduitor să mor în țară străină. Facă-se voia Lui cea sfântă!

Că mie nu-mi pare rău că mor... mai ales că mor așa cum doriaș... Cu moartea mă împăcasem din clipita, când am pornit sub steag... Dar, mă gândiaș eu, totuș ar fi mai bine să mor într'un pat, cu luminița de ceară în mână, spovedit și cuminecat, ca orice creștin.. Mai gândiaș, să am atâta răgaz, să pot scrie câteva rânduri acasă, — o mică epistolie, — și apoi să mă duc

și eu cu plutele... cum s'or mai dus atâția alții, și de-ai noștri, și dela alean...

Și Dumnezeu drăguțul m'a ascultat.

Îți voi scrie, dacă voi mai aveă puteri, prin câte primejdii ne-am s'recurat, până m'am pomenit și eu întins la pământ, împușcat prin piept.

Nu mai aveam nici o frică de gloanțele de pușcă, ce sbârâneau pe lângă lângă noi, ca albinele când roiesc. Ne păziam numai de șrapnelele, ce urlau în văzduh, și ne împroșcau cu prundiș și când cădeau hăt departe de noi.

Și totuș mi-a fost rânduie să mor de gloanțe, de cari habar nu mai aveam, în vremea din urmă.

Unul mi-a rupt urechea stângă, al doilea mi s'a împlântat în umăr, iar al treilea mai jos... Au venit, așa, deodată, trebuie că erau trimise dintr'un Mașinengever...

Când m'am pomenit în spital, eram ca în raiu.. Doamne frumoase se învârtiau pe lângă mine și seara au venit niște obârști și mi-au atârnat pe blüza plină de sânge o medalie de argint, apoi m'au bătut pe umărul drept, că celalalt îmi eră zdrobit... și mi-a spus unul, în românește, că dacă m'oi face sănătos, capăt pentru medalie bani dela împărăție, în toată luna.

Cât oi fi zăcut așa — nu știu!

Când m'am pomenit mai cum se cade, eram galben ca ceara și-mi crescuse barba.

Intr'o dimineată — de vre-o trei zile — doftorul m'a tot pocănit la piept, m'a întors în toate părțile, apoi a spus ceva, în nemțește, domnului cu care venise.

Eu zăceam întins în patul curat, și mă gândiam acasă.

Intr'un târziu, mă întreabă tovarășul din patul vecin:

— Măi fărtate, știi tu nemțește?

— Nu știu, frate, numai vorbele de comandă.

— E bine, că nu știi...

— Pentru ce?

— Numai așa...

Acum îmi bătuse un cuiu în cap, și nu-l mai puteam lăsa eu în pace. M'am sprijinit, cu mare greu, pe pernă și i-am zis:

— Spune, fărtate, nu-ți fie frică. Eu știu, că doctorul va fi zis, că mor...

— Păi, spuneai, că nu știi nemțește?!

— Nu știu, dar atâta seamă pricep și eu!

Și așa, cât cu viclenia, cât cu prietenia, l-am descusut.

Doctorul spusese, că nu mai am decât o zi de traiu.

M'am prefăcut eu, că știam totul, dar totuș prea mi s'a părut scurt acest răstimp. Mă simțiam ușor ca o peană, și așteptam o boare domoală, să mă ridice din așternut.

Când a venit părintele să mă împărtășească, știam că totul s'a isprăvit. Aveam eu păcate, dar gândesc că totuș n'am fost om rău... Și cum mi-a pus părintele patrafirul pe cap, am simțit așa o răcoare și un miros de tămâie și smirnă...

Apoi părintele mi-a vorbit blând; mi-a spus că vieța și moartea e în mâna lui Dumnezeu, și să-i spun, dacă am vre-o dorință, pe când voiu muri. I-am spus, că aş vrea să scriu o scrisoare acasă, să trimit paralele, ce le aveam adunate sub pernă, și dacă s'ar putea, să-mi dea niște țigări...

*

Cât ai bate în palmi, m'au ridicat cu patul meu de fier și m'au dus într'o chilioară, unde eram singur. Mă gândiam eu: asta o fi pentru pipat, căci unde eram până acum erau tot de cei pușcați prin plămâni.

Mi-am aprins țigara și am început să scriu...

Când am tras cel dintâiu fum în piept, mi-a căzut așa de bine, apoi am auzit o

șuierătură ascuțită.. Nu-i nimic, mă gândiam eu, până isprăvesc cu scrisul mai trag o țigară, și-apoi m'am dus...

Și așa, vere dragă, mă grăbesc, să ajung mai iute la sfârșit.

Din banii ce îi trimit, să dai părintelui să-mi slujească trei liturghii. Apoi să pleci tu, vere, cu cine va mai fi rămas în sat, să-mi tăiați un brad, numai ca acela.. Să-l puneți în țintirim și să bateți pe el o cruce de lemn, cu numele meu. Noaptea când veți sosi, fetele vor aștepta în capul satului, și vor plânge și se vor bocî, când vor începe cântarea:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bradule, bradule!
Ce vânt te-a pornit
De ai coborît,
Dela loc pietros
La loc mlăștinos?

Dar voi să nu cumva să clipiți din ochi!

De atâtea ori a șuierat moartea pe lângă noi, vere, și noi nici n'am clipit din ochi, că ne-am dat cu ea.

Să iei apoi o vadră de vin și să beți ficiorli — câți veți mai fi rămas — un paos pentru sufletul meu. Fetelor să le cumperi dela boltă cercei și mărgele, iar Nuții să-i dai medalia mea, să o poarte

în sân și inelul de argint, ce mi l-a dat, când am plecat...

Și spune-i să se împace și ea cu vieța, că pe seună Dumnezeu a rânduit altfel, de cum gândiam noi.

N'am pe nimeni, vere dragă, că am rămas micuț de părinți, și am agonisit, puțin ce am putut, cu munca mea, cum bine știi.

Rămân totuș două jugăre după mine. Acele să fie ale copiilor, ce rămân după doi prieteni ai mei din sat, cari nu vor mai veni acacă... Nu-ți spun acum numele lor... întrebă de domnul părinte, că i-am scris și lui...

Mărgelele și colia de pe pălăria mea de sărbători, să le puneți în vârful bradului.

Și să fiți buni iertători, vere dragă, dacă v'am făcut vr'o supărare, ca și Dumnezeu să vă ierte...

Mâne, dacă voiu mai aveà puteri, îți mai scriu o carte.

Acum am obosit... Părintele ia în seamă banii, ce rămân după mine, și scrisoarea.

O doamnă frumoasă îmi aduce o luminiță de ceară...

Biblioteca Semănătorul

Biblioteca de popularizare literară și științifică.

Numărul 60 fileri.

Nr 22 Colinde, cântece de stea și cântecele irozilor.

Nr. 23—25. *M. Eminescu: Poezii.*

Nr. 26. *Al Ciura: „Scrisoare în cealaltă lume“,* schițe din războiu.

Nr. 27—28. *Ion Clopoșel: Antologia scriitorilor români dela 1821 încoace* (G. Lazar, G. Asachi, Ioan Eliade Rădulescu, Barbu Paris Mumuleanu, Al. Hrisoverghi, D. Petrino, Al. Depărățeanu, N. Nicolescu, Const. Stamati, Vasilie Cârlova, Antioh Cantemir, Dimitrie Țichindeal, Alexandru Donici, Grigorie Alexandrescu, Anton Pan, Dimitrie Bolintineanu, Alexandru Sihleanu, Gheorghe Barițiu, Andreiu Șaguna, Timoteiu Cipariu).

Nr. 29—30 *Ion Clopoșel: Antologia scriitorilor români dela 1821 încoace.* (Mihail Cogălniceanu, Vasile Alexandri, Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Alexandru I. Odobescu, Constantin Negruzzi, Gheorghe Panu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, C. A. Rosetti, Cesar Boliac

Pentru tot ce privește „**Biblioteca Sămănătorul**“ a se adresa **Librăriei diecezane din Arad.**

Tipografia diecezană

Arad, Strada Deák Ferenc
Nrul 35. — Telefon 266

Asortată fiind cu
cel mai variu ma-
terial pentru orice
lucări ce aparțin
artei grafice, exe-
cută toate tipări-
turile necesare On-
stitute ca: ma-
nuale didactice,
cărți și tipărituri de
tot felul pentru bi-
rouri, iustitute de
credit, cancelarii
advocațiale. etc.